

Vad är ickevåld? - Stellan Vinthagen & Mohandas Gandhi

Introduktion till Gandhi

Icke våld är kontraintuitivt. Det stämmer inte med våra reflexer och med det vi tycker är självklart. Det behöver därför experiment och träning för att bryta sig ur det självklara.

I sin bok *Motståndets sociologi* (2016) utgår Stellan Vinthagen från Mohandas Gandhi för att begripa ickevåld. Vinthagen är professor i ickevåld i USA.

Icke våld är, enligt Vinthagen, att "tillämpa den ickevåldsliga framtiden i nuet som alternativ till och motstånd mot det nuvarande samhällets våld och förtryck. Icke våld är därmed alltid i en engagerad relation till vissa aspekter av våld och kan inte förekomma där våld inte existerar."¹

Mohandas Gandhi praktiserade ett ickevåld som är sammanvävningen av civil olydnad och det konstruktiva programmet. Motstånd mot förtryck och våld hör ihop med byggandet av ickevåldssamhällen och ickevåldsorganisationer. Stellan Vinthagen översätter detta till en elegant formel²:

$$\text{Icke våld} = \text{Icke våldskonstruktion} + \text{Icke våldsmotstånd}$$

- *Icke våldskonstruktion* innebär både byggande av ickevåldsliga organisationer och träning i ickevåld³.
- *Icke våldsmotstånd*, som exempelvis civil olydnad, transformerar våld och förtryck till ickevåld.

Icke våld gör oss politiska tillsammans

Gandhis ickevåld skapar politisk teori om hur samhällen ska fungera för att bli jämlika och demokratiska. Samhällen och organisationer behöver samtidigt skapa jämlikhet och göra motstånd mot ojämlikhet. Att skapa rättvis fördelning av makt och resurser kräver motstånd mot orättvisa. Ensidighet fungerar inte. Ensidighet öppnar upp för våld och förtryck.

Mål och medel blir ett. I ickevåld är civil olydnad både mål och medel. Olydnad

behövs även i det bästa ickevåldsamhälle. Civil olydnad är en avgörande byggsten i varje samhälle. Motstånd och byggandet av samhällen går inte att särskilja.

På samma sätt är demokrati både mål och medel. Det räcker inte med att motståndet vill ha demokrati. Motstånd måste komma ur demokrati och skapa demokrati. Icke våld grupper tränar därför jämlikare mötestekniker. Demokrati är ständigt experimenterande och tränande.

Icke våld protesterar inte

Samhällsförändring genomförs konstruktivt för att inte övergå i förtryck och våld. Ifall grupper bara störtar en ordning återuppstår dominans och förtryck. Icke våld inriktar sig därför inte på att vara emot, att säga Nej.

Att säga emot, fastna i Nej, skapar en återvändsgränd. Protesten övergår gärna i det negativas orkeslöshet. Nietzsche kallar det för viljan att inte vilja. Inte vilja det Dom vill.

Att delta i det politiska blir istället att bygga och experimentera. Politik är att finslipa och träna befriande samhällsordningar.

Från komplement till sammanvävt ickevåld

Det är frestande att tänka ickevåldskonstruktion och ickevåldsmotstånd som komplement. Som två olika saker som båda behövs. Vi kan kalla denna föreställning för *komplementföreställningen om ickevåld*.

Använder vi Vinthagens formel så tar komplementföreställningen bort ickevåld ur formeln. Vi får konstruktion och motstånd som separata företeelser. De summeras inte. $\text{Icke våld} \neq \text{Konstruktion} + \text{Motstånd}$. Icke våld hindras i så fall från att bli till.

Läser vi texter från Europa och USA om ickevåld blir det förvirrande. Flera tar bort ickevåld ur begreppet ickevåld. Icke våld i nord tränger undan och ersätter Gandhis ickevåld. Icke våld har inte längre något med ickevåld att göra, hmm.

En variant av komplementföreställningen är att placera ickevåldskonstruktion och ickevåldsmotstånd på var sin ända av en skala. 65% konstruktion och 35%

motstånd. Genom att placera ickevåld i skalan görs den kvantitativ. På så sätt reduceras ickevåld från förverkligande till en skala av nästan förverkligande.

Genom att placera konstruktion och motstånd på var sin ända av samma skala blir de dessutom varandras konkurrenter.

- Vår grupp ska minska lite på byggandet och dra oss mer åt motståndshållet.
- Jaha, men vår grupp ska satsa mer på att bygga samhällen. Vi hinner inte med motståndet.

Det ena tränger undan det andra. Icke våld ersätts här av en balanserad kompromiss mellan konstruktion och motstånd.

Komplementföreställningar missar det geniala med Gandhis ickevåld. Genom att förverkliga målet tränger ickevåld undan och ersätter dominerande maktordningar. Förverkligandet genomförs så att det samtidigt gör motstånd. Och motståndet utformas så att det samtidigt förverkligar målet.

Icke våldskonstruktion väver in ickevåldsmotstånd i konstruktionen. Byggandet av samhällen bygger in motstånd i samhället. Och ickevåldsmotstånd väver in ickevåldskonstruktion i motståndet. Motstånd bygger samhällen. Och samhällen gör motstånd.

Delen är större än helheten

Icke våld förverkligas i handlingar, strukturer och ordningar. Icke våld kan alltså inte reduceras till en framtida slutprodukt: mål som ännu ej är uppnått. Inte heller kan ickevåld reduceras till enbart medel: vilja något annat än det som görs.

Varje del av ickevåld förverkligar ickevåld. Det innebär inte att allt är samma sak. Snarare innebär det att både samhällsbygge och motstånd mot förtryck dras in i varje del.

Helheten får plats i detaljerna. Helheten är alltså mindre än dessa detaljer. Icke våld förverkligas i detaljer. Eller så misslyckas det.

Icke våld innebär att man gör målet så litet att det kan genomföras helt och hållet. Precis som med kapitalism, patriarkat och krig är ickevåld svärmar av små händelser snarare än ett stort, enhetligt system.

Att göra målet mindre förminskar det inte. Det gör det snarare möjligt att mångfaldiga det mer. Mindre blir mer.

Demokrati är både mål och medel

Att organisera civil olydnad är att samtidigt organisera demokrati och jämlikhet, omsorg och tillit. Eftersom civil olydnad utformas så att det faktiskt bygger samhällen kan det skapa missförstånd att kalla det för aktioner. Civil olydnad är inte individuella handlingar. Civil olydnad är snarare motståndssamhällen som kopplar sig till andra samhällen.

Plogbillarna i USA använder "building community" för att beskriva det de ägnar sig åt. Medan de förbereder avrustning av vapen bor och arbetar de i fattiga områden. Efter rättegången bygger de samhällen även i fängelset.

För ickevåld är samhällen inte ett försök att skapa något harmoniskt och vackert tillsammans med de duktiga och upplysta. Istället griper samhällen in och gör motstånd mot orättvis fördelning av makt och resurser. Icke-våld är för de sårbara. För de som behöver andra. För de som inte klarar sig själva. För de som misslyckas. För de som flyr och förtrycks.

Icke-våld avviker

Samhällen blir inte en enhet. Deras ontologi är snarare avvikelse. Som rhizom och svamprötter lever samhällen genom att ge sig iväg i nya riktningar. Gandhis ickevåld är exempel på det.

I Gandhis saltmarsch utvanns salt som England tidigare koloniserat och monopoliserat. Handlingen imiterades och spreds som en smitta över Indiens kust. Englands monopol på salt bröts. Kolonialismen trängdes ut ur saltet.

Inom veckor från första saltmarschen ockuperade indier koloniala saltfabriker. Infrastrukturen för salt togs över av indier. Civil olydnad skapade nya infrastrukturer och samhällsstrukturer som trängde undan kolonialismen. Det innebar inte att kolonialiserandet försvann. Det var fortfarande mäktigt på andra håll. Och kolonialism är mäktigt idag: i reflexer, rasifiering och nationella ordningar.

Civil olydnad är att regera

Stellan Vinthagen tar i sin bok upp hur bostadslösa i Brasilien ockuperar mark. Byggandet av hus och byar är både samhälle och civil olydnad. De boendes beslutsmöten för att organisera sin bygd är ett demokratiskt regerande samtidigt som det är civil olydnad mot en stat som försöker regera över dem.

Regerande står emot regerande. Ickevåld praktiserar en jämlikare värld. Motparten görs jämlik. Det innebär att ickevåld undviker att ställa sig över andra samhällen. Men det innebär inte att regeringar och kapitalism placeras över oss. Regeranden kan göra motstånd mot varandra eller samverka.

Såväl makt som befrielse svärmar. De flockar sig. Och stimm tar sig in i, och ut ur, flöden. Det är mycket samverkan men det skapas aldrig enhet.

Myller av förverkliganden blir faktiskt mer realistiskt än föreställningar om stora maktpyramider och väldiga system. Eller föreställningar om ledare som styr våra liv. Ickevåld skapar en teori om hur politik faktiskt fungerar.

Övervinna funktionell vidskepelse

När vänster eller protestgrupper pekar ut motparten som en gigantisk jätte produceras en funktionell vidskepelse. Föreställningen blir funktionell för ordningen eftersom tron på den väldiga makten befäster ordningen.

Den funktionella vidskepelsen definierar oss som icke-regerande. Ingen chans att vi ska kunna tränga undan dessa väldiga jättar. Tja, kanske om hundra år. Men inte nu!

Även tron på maktpyramider och stora system skapar en paranoid vidskepelse, att det skulle finnas en dold makt bortom levandet, bortom förkroppsligande och materialiserande, bortom samtal och beslut.

Ickevåldets förverkligande tränger undan politisk paranoia. Det finns ingen dold sfär av makt däruppe.

Det har vid olika tillfällen hänt att den brasilianska statens regerande har erkänt och accepterat de bostadslösas regerande. Nya demokratier och nya samhällen byggs med samarbete och ickesamarbete. Ickesamarbete kan

faktiskt leda till mer samarbete med andra ordningar än ensidig lydnad.

Per Herngren

2018 04 12, version 0.1

Referens

Stellan Vinthagen, *Motståndets sociologi Kampen mot förtryck med fredliga och frihetliga medel*, Irene Publishing, 2016.

Otto von Busch, Per Herngren, [*Mode & motstånd Dialoger om befrielse och civil olydnad, imitation och politik*](#), Korpen, 2016.

Per Herngrens [texter om Gandhi](#).

Per Herngrens [texter om rekursiv samhällsförändring och demokrati](#).

Fotnötter

1. Stellan Vinthagen, *Motståndets sociologi Kampen mot förtryck med fredliga och frihetliga medel*, Irene Publishing, 2016, s 68.
2. Stellan Vinthagen, *Motståndets sociologi Kampen mot förtryck med fredliga och frihetliga medel*, Irene Publishing, 2016, s 69.
3. Stellan Vinthagen, *Motståndets sociologi Kampen mot förtryck med fredliga och frihetliga medel*, Irene Publishing, 2016, s 70.